

SZONDI ILDIKÓ

Előregedés és nyugdíjrendszer

Az előregedés aktuális, és nem kis mértékű problémát jelent az egyes országok nyugdíjrendszerei számára. Ám a szükséges reformok bevezetése nem olyan egyszerű, mivel minden bizonnyal minden egyes országban nagy társadalmi ellenállásba is ütközhetnek.

Napjainkban a fejlett országokban rohamosan nő az idősök száma és aránya. Ennek a magyarázata a növekvő várható átlagos élettartam. Ugyanakkor az a tapasztalat, hogy a modern társadalmak képtelenek megtalálni e korosztályok helyét, funkcióját, így az idősök egyre inkább a társadalom peremére kerülnek. Európa társadalmának előregedése már évek óta megfigyelhető folyamat, amely komoly kihívások elé állítja az európai gazdaságokat, így azok már a közeljövőben érezhetik hatásukat. Így ez a jelenség nem új keletű, ennek várható hatásaira a szakemberek már jó ideje próbálnak figyelmeztetni.

A népesség öregedésén az időskorúak egyre növekvő arányát értjük a népesség egészén belül. Az 1.sz. táblázat jól bemutatja a változásokat. Európa népessége 1950 és 2005 között majdnem 200 millió fővel növekedett. Azonban az előrejelzések szerint ez a tendencia 2010-től megváltozott, és a népesség fogyásnak indult, 2050-re visszaesik valószínűleg több mint 60 millió fővel. Várhatóan a bemutatott 100 év alatt az átlagéletkor majdnem 20 évvel növekedik, egyértelműen utalva a népesség előregedésére. A korösszetétel változására a függőségi ráták alakulásából is következtethetünk. A fiatalok száma az aktív korú népességhez képest majdnem felére csökken, ehhez képest az időskorúak aránya több mint háromszorosára növekedik 1950 és 2050 között. Tehát egyértelműen látható, hogy a fiatalkori népesség csökken, az időskorúak száma dinamikusan növekszik, mindeközben az aktív népesség aránya az elartott népességhez képest jelentősen csökken.

Látható, hogy az előregedő társadalom indikálta problémák alapvetően két, egymást erősítő tendencia eredményeként jelennek meg, nevezetesen a csökkenő születési arány, és a születéskor várható élettartam meghosszabbodása. Ezt tovább erősíti az a folyamat, miszerint az idősödő korba lépő, ám még munkavállalási korban lévők között a foglalkoztatási arány csökken. Az előrejelzések szerint 2050-re a munkavállalási korú népesség várhatóan 18%-kal csökkenni fog, míg a 65 éven felüliek lélekszáma pedig 60%-kal növekedik. Európában ennek következtében a nyugdíjasok és a munkaképes korú

lakosok aránya 2050-re a jelenlegi 24%-ról körülbelül 50%-ra növekszik, tehát megkétszereződik.¹

A demográfiai öregedés alapvetően négy tényezőre vezethető vissza.

1. A termelékenység

A „baby boom”-nak köszönhetően, az 1950-es évek végén Európában az átlagos gyermekszám a magas, 2,5 feletti értéken alakult. 1960-ban megkezdődött egy csökkenő tendencia. ENSZ-előrejelzések alapján az országok értékei lassan egy 1,85-ös szinthez konvergálnak, ami alulmúlja az utánpótláshoz szükséges átlagos gyermekszámot. A termékenység ezen alacsony szintje nagymértékben hozzájárul a népesség öregedési folyamatának felgyorsulásához. (2. táblázat)

Az európai országokban kialakult termékenységgel kapcsolatos problémák a következők. Egyrészt a nagyon alacsony termékenység mintává válása, így állandósítva a jelenlegi viszonyokat. Továbbá ez elég nagymértékben összefügg a gyermekvállalási kor fokozódó kitolódásával is. Azonban ezek az értékek csak becslések, a tagországok és az ENSZ előszámításai alapján az EU-ban fokozatosan emelkedni fog a gyermekszám, bár ez a folyamat lassúnak és szerénynek ígérkezik.²

2. A halandóság

Napjainkban leginkább a fejlett gazdaságok társadalmának népessége jóval tovább él, mint akár a 20. században vagy annak előtte. Továbbá nem csak a születéskor várható élettartam növekszik folyamatosan, de ugyanakkor azon évek száma is, amelyet egészségesnek mondhatnak az emberek. Ez egyrészt köszönhető az egészségügyi ellátórendszer fejlődésének, másrészt pedig a szociális és kulturális környezet fejlődésének.³ A várható élettartam 10%-kal növekszik, azaz eléri összességében a 81 évet 2050-re. A nők esetében ez 84 évet jelent, míg a férfiakéban 78-at.⁴

¹ BARAKONYI E.: *A munkavállalói aktív életkor meghosszabbításának lehetséges eszköze. PhD értekezés, Pécs, 2010.*

² HABLICSEK LÁSZLÓ: *A demográfiai öregedés Európában. In Az időskorúak Magyarországon, KSH, Budapest, 2004.*

³ BARAKONYI 2010, 115.p.

⁴ STRÉHLI K.: *Öregedés és nyugdíjrendszerek Európában. Szakdolgozat, Corvinus Egyetem, Budapest, 2008.*

3. A bevándorlás

Sokáig a népesedés mérlegének számításába nem vették bele, de a második demográfiai átmenet elmélete miatt, ma már olyan többletényezős konstrukciós modelleket használnak, melyben a vándorlás is szerepet kap. A gyakorlatban a természetes fogyást – amikor a halálozások száma meghaladja a születések számát – egyre több országban ellensúlyozza a pozitív vándorlási mérleg. A bevándorlás részben képes ellensúlyozni a népességcsökkenést, sőt a fiatalabb generációkra koncentráló korösszetétele miatt az öregedést is. Kijelenthető, hogy százmilliós nagyságrendet is elérhet az EU-n belüli, illetve az unió és a világ más országai között lakóhelyet változtatók száma. Habár az erre vonatkozó statisztikai adatok fenntartással kezelendők, mivel a be- és kivándorlás számítása – a közvetett mód miatt – számos hiba lehetőséget rejt magában.

A be- és kivándorlás Európára legfőképp a földrészben belül jellemző, így ez idáig komoly hatása nem volt. Az előrejelzések alapján a jövőben azonban annál fontosabb jelentőséggel fog bírni. A vándorlás tehát a népesség szám alakulása mellett, a korösszetételre is jelentős hatással lesz, lassítva az öregedési folyamatot az öreg kontinensen.⁵

4. A demográfiai előrejedés és a korösszetétel

Az EU lakossága a Föld legidősebb népességei közé tartozik, a kedvező külső hatások ellenére is. Az előrejedési folyamat ma minden országban fellelhető, de az országok között még mindig jelentős, eltérő demográfiai fejlődési periódusokat tükröző különbségek vannak. A Föld népességének 10%-a az idős, addig az unióban ez az arány 20 százalékot is meghaladja. Egészen sokáig Európáé volt a legidősebb népesség, viszont mára Japán vette át ezt a pozíciót. Az oktatásban töltött évek száma is jelentős mértékben megnövekedett, ezzel kitolva a munkavállalás kezdetét, másrészt a munkaképesség felső határa is intenzíven felfelé mozdult, ami megemelte az optimális nyugdíjkorhatárt is. Így nemcsak a várható életkor tolodott ki, de az egyes életszakaszok hossza is.⁶

Az unió népessége még növekvő tendenciát mutat, de ez a bevándorlásnak köszönhető, és előreláthatólag 2025-ig lesz alkalmas népességnövekedést előidézni. Az előrejelzések szerint 2025 után már ez sem lesz elegendő, és így a népességcsökkenés várható.⁷ Továbbá levonhatjuk azt a következtetést is, hogy a népesség átlagéletkorának növekedése a demográfiai változások egy alap-

⁵ HABLICSEK 2004, 78. p.

⁶ HABLICSEK 2004, 88-90.pp.

⁷ BARAKONYI 2010, 115-120.pp.

folyamata, amivel együtt kell élni, és az így kialakuló helyzeteket a társadalmaknak követniük kell. Az öregedés hatásai lassan, hosszú távon, de hatalmas erővel bontakoznak ki, az erre érkező jó megoldások eléggé komplexek. Így nem lesznek elegendők az utólagos megoldások, a gazdaságoknak előre fel kellene készülniük a hatások megfékezésére.⁸

5. Társadalmi következmények

A lakosság szám egyértelmű csökkenésnek indult. Európában 2050-re bizonyos becslések szerint a népesség 100 millióval csökken a jelenlegi tendenciák alapján. Magyarországon várhatóan 8-9 millióra csökken a lakosság, attól függően, hogyan alakulnak a folyamatok. Azonban egyes európai országok olyan jelentős népesség csökkenést is elérhetnek, mint például Németország, várhatóan 25 százalékot, illetve Olaszország, várhatóan 22 százalékot. Az öregedés önmagában azt jelenti, hogy hosszú távon a fiatalok és az aktív dolgozók száma (a baby boom generáció kilép a munkaerőpiacról) csökken, ezzel szemben az időskorúak száma nagymértékben nő. Így egyre több lesz az elmagányosodó és ápolásra szoruló idős. Ezt fokozza, hogy 2050-re valószínűleg az állam teljesen kivonul a szociális otthon ellátásból, annak költségigényessége miatt. Ezzel egyidejűleg megjelennek az üzleti típusú szociális otthonok, de ezek nagy hátránya a magas ár, így az alacsony nyugdíjjal rendelkező nyugdíjasok ellátása kérdésessé válik. Az elszegényedés veszélye is jelentős mértékben hathat az idős korúakra, ennek legfőbb oka, azoknak a folyamatoknak a nagy valószínűséggel történő bekövetkezése, mint a nyugdíjak csökkenése, az árszínvonal növekedése, valamint a növekvő munkanélküliség.

Az öregedéssel etnikai és kisebbségi problémák is megjelenhetnek, ha növekszik az etnikumok és kisebbségek aránya az európai országokban. Ennek oka egyrészt a bevándorlás, másrészt az, ha termékenységük magasabb. Ez problémát legfőképp akkor okozhat, ha a kisebbség nagy része nem rendelkezik képesítettséggel, így a növekvő munkanélküliség miatt növelik a szociális kiadásokat is.⁹ Nem elhanyagolható a generációk közötti feszültség növekedése sem, mint társadalmi hatás, mivel a jelen társadalmak aktív munkavállalói tartják fenn a jelenlegi nyugdíjrendszert, és nekik kell finanszírozni a nyugdíjrendszer megreformálásából adódó többletköltségeket is.¹⁰

⁸ HABLICSEK 2004, 45.p.

⁹ FEKETE GYULA: *Az öregedés és a népességfogyás gazdasági és társadalmi következményei.* Dr Kováts Zoltán emlékkonferencia, Szeged, 2008.

¹⁰ STRÉHLI 2008, 66.p.

6. Gazdasági következmények

Jelentős mértékben érintik az államháztartást, illetve a gazdasági növekedést a demográfiai változások. A gazdasági fejlődést nagy mértékben befolyásolja a népesség és a termelékenység alakulása, annak csökkenése megakadályozhatja a dinamikus növekedést. Az államoknak olyan intézkedéseket kell megtenniük, amelyek biztosítják a fenntartható fejlődést. Tehát a csökkenő munkaképes korú lakosság miatt az általuk megtermelt bevételek csökkennek, míg a növekvő időskorú népesség miatt az egészségügyi és nyugdíj kiadások mértéke folyamatosan nő, így a költségvetési kiadások nagymértékben emelkednek. A népesség előregedéséből adódóan a kiadások az unió tagállamaiban 2060-ra átlagosan a GDP 4,7%-val növekednek várhatóan.¹¹ A demográfiai változások miatt növekvő kormányzati kiadások közül a legjelentősebbek a nyugdíjköltségek, az egészségügyi kiadások és a tartós ápolási költségek.¹²

A nyugdíjkiadások jelentős mértékben függenek a nyugdíjasok számától, a nyugdíjban töltött évek átlagos hosszától, valamint függ a nyugdíjrendszertől és a nyugdíjkorhatártól. Az unió szinte minden tagállamában ezek az értékek eltérnek, egységes eredmény nem hozható ki. Azonban abban egységesek ezek az országok, hogy a jövőben a nyugdíjasok és az egészségben eltöltött évek száma növekedésének következtében a nyugdíjköltségek is növekednek. Az öregezés hatására a várható egészségügyi kiadások is növekednek, de nem olyan lineáris mértékben mint a nyugdíj kifizetések összesen, mivel az öregezés hatása magába foglalja az egészségben eltöltött évek számának növekedését is.

Ez a terület az egészségügyi és szociális ellátás határterülete. Az előregedéssel a társadalom tartós ápolási költségterhe is növekszik, de a valós növekedés függ egyrészt attól, hogy az országok kormányai milyen mértékben támogatják az ilyen szolgáltatások finanszírozását, valamint attól, hogy a társadalom egészségügyi állapota milyen mértékben romlik az idősödéshez képest.

A kormegoszlása jelentős átalakulása miatt, egyrészt a gazdaságilag aktív népesség csökken, így a munkaerő-kínálat zsugorodik. Másrészt a munkavállalók közterhei növekednek az egyre nagyobb számú eltartott népesség növekvő nyugdíj és egészségügyi igényei miatt. Az adók munkaadóra vagy munkavállalóra történő kivetésétől függetlenül, a munkaerőköltség emelkedik, így a munkanélküliség növekszik. Ha a foglalkoztatás csökkenés arányba kerülne a munkaerő-kínálat csökkenéssel, akkor a munkanélküliségi ráta nem változna.

¹¹ EUROSTAT 2009. évi jelentés az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiájának eddig elért eredményeiről. Fenntartható fejlődés az Európai Unióban. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/865-HU/HU/865-HU-HU.PDF. (Letöltve: 2015. július 5.)

¹² BEDY H.: A demográfiai változások gazdasági hatásai az Európai Unióban. Budapesti Gazdálkodási Főiskola, Budapest, 2011.; STRÉHLI 2008, 99.p.

Azonban e folyamatot befolyásoló tényezők bizonytalanok, így a munkanélküli-ráta változásának iránya, mértéke biztosan előre nem jelezhető, így nem tudunk elméleti előrejelzéseket adni.¹³

A szociálpolitika változtatása nélkül a növekvő kiadások és egyre csökkenő bevételek a költségvetési hiány növekedését és egyre nagyobb államadósságot eredményeznek. A demográfiai változások várhatóan olyan hatással lesznek az állami költségvetésekre, amelyhez képest a 2008-as válság teljes mértékben eltörpülhet. Egyértelműen látszik, hogy egyetlen ország sem lesz képes e kiadásokat önállóan finanszírozni. Átlagosan az unió országai 7-9%-os adósságállomány növekedést terveznek számolni 2010-ről 2025-re, előrejelzések alapján (1. ábra).

Magyarországnak körülbelül 12%-os növekedéssel kell számolnia, míg Lengyelországnak 18%-os növekedéssel, amelynek oka a jellemzően alacsony termelékenység. Írország az egyetlen az európai országok közül, ahol az adósságállomány a demográfiai változások hatására csökken, köszönhetően annak, hogy a fiatalok aránya viszonylag magas. Továbbá azok az országok amelyek már 2010-ben jelentős mennyiségű államadóssággal rendelkeznek, a jövőben még rosszabb helyzetbe is kerülhetnek.¹⁴

7. Lehetséges megoldások

A fennálló demográfiai változások kiküszöbölésére, többféle stratégiát alkalmazhatnak azok a országok, amelyek a nyugdíjellátó rendszereikkel szemben a méltányossági és egyenlő profit elvét meg kívánják tartani. Így a társadalombiztosítás hasonló formában fennmaradhat a fiatalabb generációk számára is. Az egyenlő profit elve kimondja, hogy az adott generáció létszámától függetlenül, mindenki számára biztosítottak kell lenni az állam által nyújtott ellátáshoz való jog. A méltányosság, az egyenlő teherviselést jelenti. A legfejlettebb társadalmakban a nyugdíjellátás a felosztó-kirovó rendszerre épül, tehát az aktuális foglalkoztatottak fizetnek társadalombiztosítási járulékot az aktuális állami nyugdíjak, egészségügyi és egyéb szociális ellátások, valamint a munkanélküliség fedezése érdekében. Azonban a demográfiai változások miatt ezek a költségek növekedésnek indulnak, jelentősen megnövelve a munkavállalók közterhei, így azonban az idősebb korosztály költségeit az előregedés a munka-

¹³ GALLA V.: Az előregedés – gazdasági megközelítésben - Gondolatok Spiezia Az előregedő népesség című, az *International Labour Review*-ban megjelent cikke kapcsán. *Közgazdasági szemle*, 2005:52., 521-532. p.

¹⁴ PEETERS, M. – GROOT, L.: *Demographic Pressure in the European Union, Increasing Labour Market Participation, Migration or Old Age Participation to Maintain Fiscal Sustainability*, Utrecht University School of Economics, Wassenaar, 2012.

vállalók vállára helyezi. Ha meg kívánjuk tartani a két alapvetet (egyenlő profit elve és egyenlő teherviselés elve), akkor alapvetően négy különböző stratégia lehetséges a jelenlegi nyugdíjrendszer fenntartásához.¹⁵

A nyugdíjak csökkentése: A stratégia abból indul ki, hogy az egy főre jutó közterhek ne növekedjenek. Ennek ellentételezésre viszont a nyugdíjakat kell jelentősmértékben visszavenni, egyes országoknak akár 35%-os nyugdíjcsökkentést is abszolválnia kell 2010-ről 2040-re, hogy a nyugdíjrendszerük fennmaradjon. Minden országnak szüksége van jelentősebb mértékű csökkentésre, ami akár 35% is lehet 2040-ben 2010-hez képest. Azonban ez a csökkenés nominális értéken számolt, azaz nem veszi figyelembe az inflációt. Az árszínvonal emelkedéssel számolva ez a csökkenés még nagyobb lehet. A hátránya az, hogy az elmúlt évtizedek bőkezű jóléti államában szocializálódott generációk elvárják az előző évekhez hasonló mértékű szociális juttatásokat, így biztosan nem lenne konfliktus mentes ennek a módszernek a bevezetése.¹⁶

Az aktivitási ráta megnövelése: Az államnak lehetősége van arra is, hogy olyan intézkedéseket vezessen be, amellyel a jelenleg munkaképes korú népesség foglalkoztatottsági szintjét megemeli (diákok korábbi belépése a munkaerőpiacra, megnövelt munkaóra, kevesebb korai nyugdíjazás, a háziasszonyok foglalkoztatása). A foglalkoztatottságot, aktivitási rátát addig kell növelni, hogy az öregségi függőségi ráta állandó maradjon, így az egy főre jutó közterhek mértéke ne változzon. 2010-ben átlagosan Európában a foglalkoztatottsági arány 56%-os a munkaképes korú lakosságot tekintve, annak érdekében, hogy ne növekedjenek a munkavállalók terhei, ezt 76%-ra kellene növelni 2025-re. Ezzel a módszerrel az uniós országok 75%-ban megoldható lenne az előregedés okozta probléma, a maradék 25%-ban más módszert kellene alkalmazni (ezen országokban már most magas a foglalkoztatottsági szint).¹⁷

A migráció ösztönzése: Az öregedő gazdaságok dönthetnek úgy is, hogy bővítik a népességet a bevándorlás és a letelepedés révén. Ahhoz, hogy az egy hazai munkavállalóra jutó nyomás ne változzon, átlagosan arra lenne szükség, hogy minden állampolgárra érkezzen egy bevándorló, ez a szükséglet 2060-ra még tovább növekedne, így minden állampolgár esetén 4 bevándorlóra lenne szükség. Ez olyan magas bevándorlási arány, amelyhez már szükséges egy olyan politika is, amitől elég vonzóvá válik az adott ország a bevándorlók számára, hogy biztosítsa a folyamatos áramlást.¹⁸

¹⁵ PEETERS - GROOT, 2012,

¹⁶ PEETERS - GROOT, 2012, 155-165.pp.

¹⁷ PEETERS - GROOT 2012, 178-190.pp.

¹⁸ PEETERS, M. - GROOT L., 2012

Az idősebb korosztály foglalkoztatása: Az államok választhatják azt a stratégiát is, hogy a munkaképes korúak számát kibővítik azáltal, hogy arra ösztönzik az idősebb embereket, hogy maradjanak, vagy térjenek vissza a munkaerőpiacra. Ez a leghatékonyabb módszer, mivel ötször kevesebb nyugdíjast kellene munkába állítani, mint amennyi bevándorló befogadására szükség lenne.¹⁹

Tulajdonképpen az államok a következő három lehetőség közül választhatnak: (1) a munkaképes korú népesség foglalkoztatottságának növelése (2) a migráció alkalmazása vagy (3) a nyugdíjas korú hazai népesség ösztönzése, hogy visszalépjenek a munkaerőpiacra, illetve ezek együttes, kevert használata is lehetséges megoldás lehet. Nézzük meg ezt a kevert stratégiát az európai országokra vonatkozóan.

A kiindulási pont az, hogy az országok a fent említett három stratégiát használva oldják meg az öregedés okozta demográfiai problémákat. Mégpedig első lépésként szükséges, hogy emeljék meg a belső foglalkoztatottságukat 60%-ra, ha ez nem elegendő, akkor minden hazai foglalkoztatottra engedjenek be egy bevándorlót, és ha még szükséges, akkor tíz munkavállalónként egy időskorú személyt ösztönözzön arra, hogy lépjen vissza a munkaerőpiacra. Ennek eredményét a 2. ábra mutatja. A teljes sáv hossza azt mutatja, hogy az időskori függőségi rátában mekkora csökkentésre van szükség 2025-re ahhoz, hogy a 2010-es szinten tudják tartani az egy alkalmazottra jutó adóterheket. Láthatjuk, hogy ha Németország, Belgium és Franciaország képesek lesznek ösztönözni a hazai nem foglalkoztatottakat, illetve azokat, akik részmunkaidőben dolgoznak, hogy dolgozzanak (többet), akkor más eszközökhöz nem is kell nyúlniuk, hogy az egy főre jutó közterhek ne növekedjenek. Illetve látható, hogy Luxemburg, Portugália, Izland, Görögország és Csehország esetében már 2010-ben megvolt a 60 százalékos foglalkoztatottsági szint, így az ő esetükben csak a másik 2 stratégia alkalmazására van lehetőség. A többi ország esetében is mindhárom módszer együttes alkalmazására szükség van a cél elérése érdekében, természetesen eltérő arányban.²⁰

Az alábbiakban a 2012-ben megrendezésre kerülő „Nyugdíj és gyermekvállalás” konferencián elhangzottakat, mint megoldási lehetőségeket tekintsük át. Az integrált életpálya-finanszírozást játékelméleti megközelítéssel igyekeztek megalapozni.

Az emberi életciklus alatt a jövedelmek alapvetően három társadalmi csoport között áramlanak: gyerekek, gazdaságilag aktívak és nyugdíjasok. Ez a három csoport más-más élethelyzetben van, így mind jövedelmeik mértéke, mind pedig azok összetétele eltérő – az explicit állami jövedelemátcsoporto-

¹⁹ PEETERS, M. – GROOT L., 2012.

²⁰ PEETERS - GROOT, 2012, 110.pp.

sítás elsősorban a gazdaságilag aktívaktól a nyugdíjasok irányába hat. Azonban egyúttal implicit jövedelemátcsoportosítás is történik, amelynek élvezője elsősorban a fiatal generáció. A nők esetében az életpálya jövedelem annál inkább „ellaposodik”, minél több gyermeket vállal valaki. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a gyermeket vállaló nők explicit módon megjelenő jövedelem kiesésén túl az implicit módon megjelenő kapcsolati háló kialakításának az elmaradása, valamint a gyereknevelésre fordított idő összességében káros is lehet a társadalomra, ha azokat nem kompenzálják megfelelő módon. Többek között alacsony lesz a gyermekvállalási hajlandóság, amely a társadalmi korfa eltorzulását, és így közvetve a nyugdíjrendszer fenntarthatatlanságát eredményezheti.²¹

A gyermekvállalás ösztönzésének egyik lehetséges eszköze az a pontszámításon alapuló nyugdíjrendszer, amely a gyerekvállalást a pontrendszeren keresztül jutalmazza. A pontok alapján számított nyugdíj így a későbbiekben kompenzálhatja azokat, akik korábban, a gyerekvállalás kapcsán, lemondtak jövedelmük elfogyasztásáról, azt „kölcson adták” a következő generáció számára.²²

A nyugdíjrendszer átalakítását célzó szakembereknek felül kell emelkedniük azokon a paradigmákon, amelyek korlátok közé szorítják az elképzeléseket. A nyugdíj nem más, mint halasztott járadék, amelyet az ember életciklusának (gyermekkor, aktív élet és öregkor) harmadik szakaszában járadék formájában kap. Lényegében tehát a nyugdíj nem más, mint egy technikai eszköz. Ebben a kontextusban a tőkefedezeti és a felosztó kirovó nyugdíjrendszer csupán a nyugdíjellátás köré szerveződött ideológia – a nyugdíjjárulék egyetlen célja az öngondoskodás. Ami a gyerekvállalást ösztönözni elsősorban egy jól kidolgozott családtámogatási rendszer segítségével lehetséges, nem pedig a nyugdíjrendszeren keresztül. Az olyan társadalmakban, ahol a népesség csökken és közben öregszik a társadalom, a gyermekvállalásra úgy kell tekinteni, mint a közjó előmozdításának egyik kulcsfontosságú tényezőjére.

A közgazdaságtanban jövedelemhipotézis címszóval beazonosítható elméletek csupán a jövedelemszerző tevékenységtől kezdődően vizsgálják az egyént, nem pedig a születésüktől fogva – a gyermekkor „negatív jövedelme” így nem jelenik meg bennük. A gyerekvállaláson belül is különböztetni kellene annak függvényében, hogy a gyerek hogyan járul hozzá a társadalom jólétének előmozdításához (pl.: iskolai végzettség, a felnőtt gyerek jövedelme, stb.). A gyermeknevelés hasznát nyugdíjas korban (jelenleg ez 12.000 forintot tenne

²¹ KOVÁCS E (Szerk.): *Nyugdíj és gyermekvállalás Tanulmánykötet – 2012. Gondolat Kiadó, Budapest, 2012.*

²² BOTOS JÓZSEF - BOTOS KATALIN: *A kötelező nyugdíjrendszer reformjának egy lehetséges megoldása: pontrendszer és demográfia. Pénzügyi Szemle, 2011:157-166. p.*

ki felnevelt gyerekenként Magyarországon) elsősorban az anyának kellene realizálnia, mivel ő vállalta a legnagyobb szerepet ebben.

Míg korábban a gyerekvállalás akár gazdasági előnyt is jelenthetett a családi gazdaságban kifejtett tevékenysége révén, addig mára „a gyerek gazdasági teherré vált”. A társadalmi jövedelemtranszfereket illetően: „a gyerek költsége magánköltség, akkor annak haszna is magánhaszon”, illetve, ha a gyerekvállalás kvázi közjóság, akkor annak költsége is a közösséget terheli. A megfelelően kialakított egyéni számlás nyugdíjrendszer (NDL rendszer), amelyben megfelelően súlyozzák az egyén és a társadalom költségeit, illetve beépítenek automatikus stabilizátorokat, képes megfelelni a fenntartható nyugdíjrendszer követelményeinek.

Tehát láthatjuk, hogy a demográfiai változások, elöregedés jelentős problémát jelent a fejlődő gazdaságok nyugdíjrendszerei számára. Az államháztartás bevételei csökkenni, míg kiadásai növekedni fognak, így az államadósság állománya jelentősmértékben növekszik, aminek következtében a munkavállalók terhei jelentősmértékben növekedni fognak. Ezen problémák kiküszöbölésére több lehetséges stratégia is létezik, amelynek a gyakorlati használhatóságára a 2. ábra eredményei a bizonyítékok. Ám e reformok bevezetése nem olyan egyszerű, mivel társadalmi ellenállásba is ütközhetnek, mint a foglalkoztatottság növelése, vagy mint a bevándorlás ösztönzése kapcsán. Az azonban biztos, hogy ezen (vagy esetleg más) reformok nélkül hatalmas válságba kerülhetnek az államok, és a 21. század közepére ezek bevezetése elkerülhetetlen.

1. táblázat Európa demográfiai adatainak alakulása 1950 és 2050 között

Év	Népesség (1000 fő) főben)	Átlagéletkor (években)	Teljes függőségi ráta	Fiatalkori függőségi ráta	Időskori függőségi ráta
1950	548 194	29.7	52	40	13
1955	575 970	30.1	52	39	13
1960	605 201	30.7	55	41	14
1965	634 811	31.1	56	41	15
1970	656 666	31.8	56	39	16
1975	676 455	32.1	54	37	18
1980	693 170	32.7	53	34	19
1985	706 576	33.7	50	32	18
1990	721 322	34.8	50	31	19
1995	728 513	36.1	50	29	21
2000	728 501	37.6	48	26	22
2005	731 087	38.9	47	23	23

2010	730 478	40.2	46	22	24
2015	727 227	41.6	48	23	26
2020	722 060	42.9	52	23	29
2025	715 220	44.2	55	23	32
2030	706 908	45.5	59	23	36
2035	697 507	46.6	62	23	39
2040	687 244	47.2	66	23	42
2045	676 104	47.3	69	24	45
2050	664 183	47.3	73	25	48

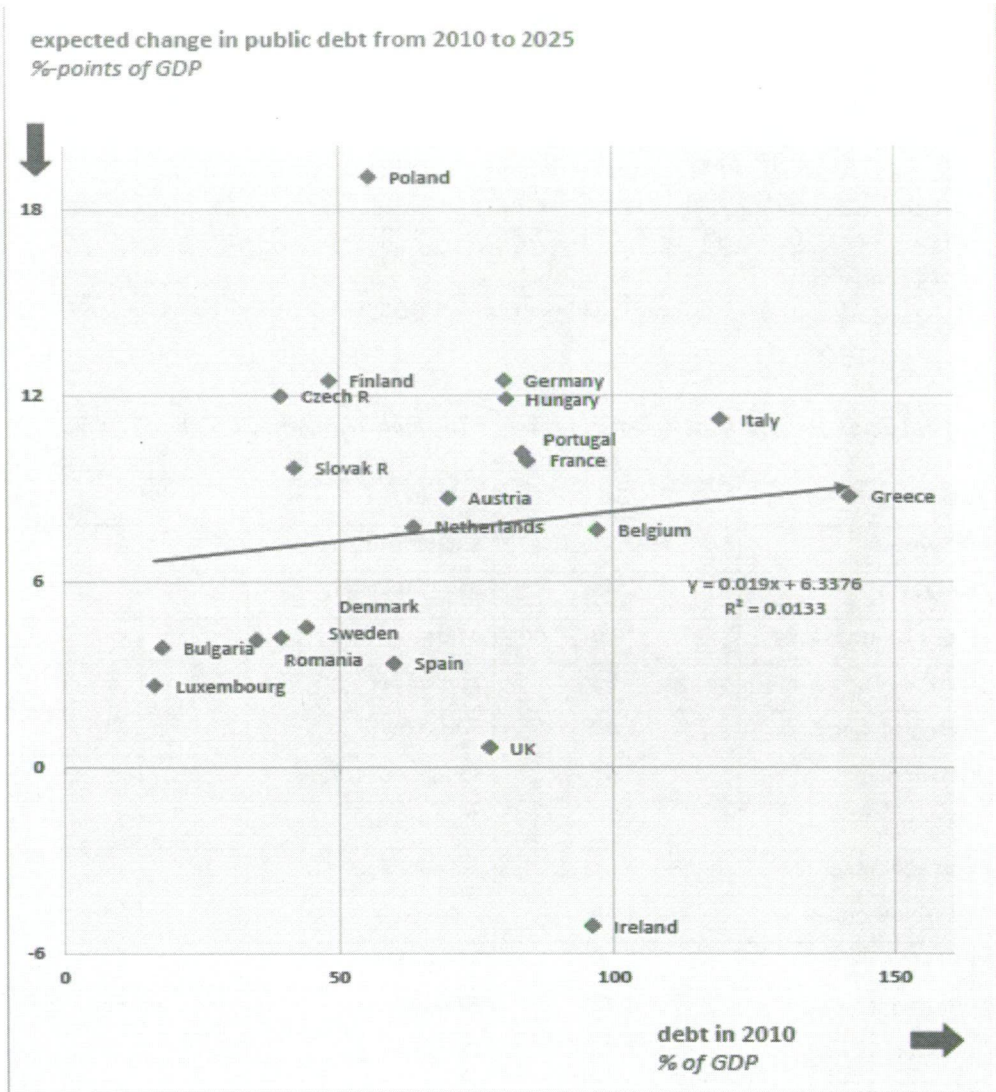
Forrás: esa.un.org

2.sz. táblázat A termékenységi arányszám az Európai Unióban 2008-ban

EU-27	1.6	Litvánia	1.47
Belgium	1.86	Luxemburg	1.61
Bulgária	1.48	Magyarország	1.35
Cseh Köztársaság	1.50	Málta	1.44
Dánia	1.89	Hollandia	1.77
Németország	1.38	Ausztria	1.41
Észtország	1.65	Lengyelország	1.39
Írország	2.1	Portugália	1.37
Görögország	1.51	Románia	1.35
Spanyolország	1.46	Szlovénia	1.53
Franciaország	2.10	Szlovákia	1.32
Olaszország	1.42	Finnország	1.85
Ciprus	1.46	Svédország	1.91
Lettország	1.44	Egyesült Királyság	1.96

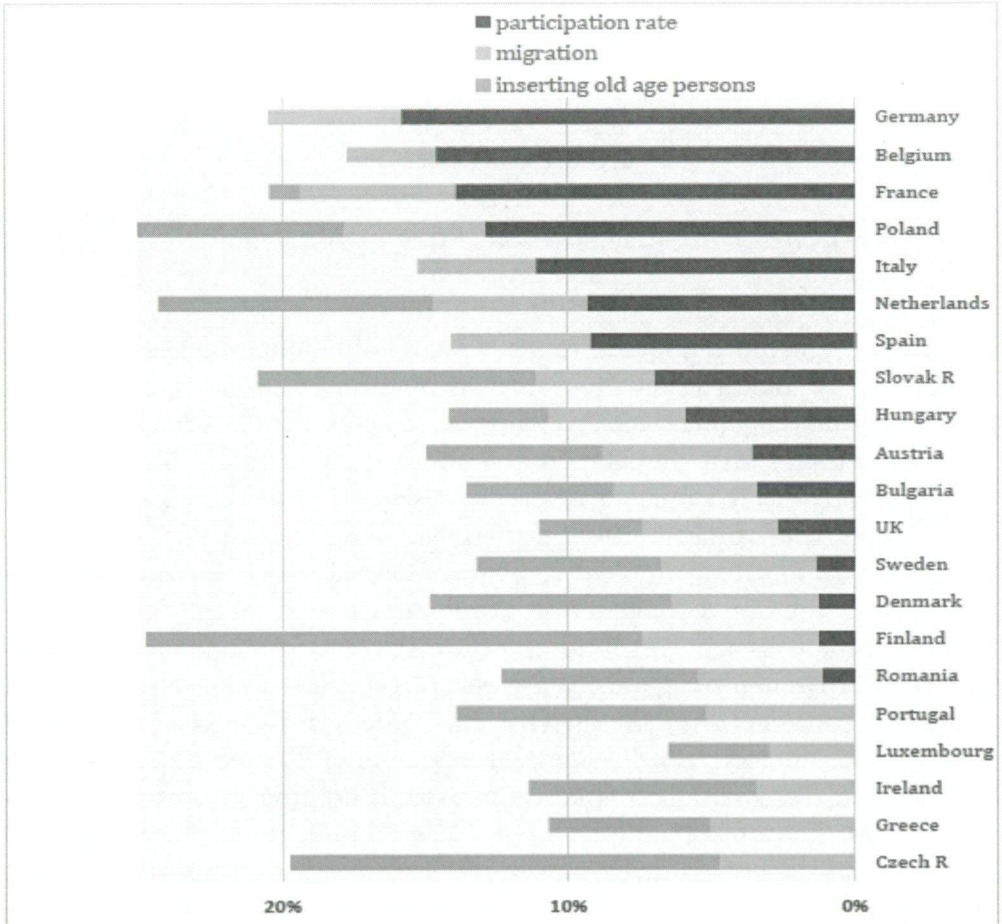
Forrás: EUROSTAT

1. ábra A társadalom előregedésének hatása az államadóságra 2010-ről 2025-re

Forrás: Peeters-Groot (2012), 12. p.

2. ábra A kevert stratégia alkalmazása az európai országokban

Forrás: Peeters-Groot (2012), 32. p..